

НАСТОЯЩЕТО ЧРЕЗ МИНАЛОТО

СЪХРАНЯВАНЕТО НА ЕТНО-КОНФЕСИОНАЛНАТА ИДЕНТИЧНОСТ КАТО ВОДЕЩА ПОЛИТИЧЕСКА ОРИЕНТАЦИЯ ПРИ ТУРЦИТЕ В БЪЛГАРИЯ СЛЕД 1989 Г. /ЕТНОЛОЖКО ИЗСЛЕДВАНЕ/

Веселин Тепавичаров

Проблематиката¹ по отношение историята и културата на българските турци² не е нова за историческата и етноложка наука в България, както и за някои други обществени науки, за което свидетелствуват множеството публикации, посветени на тази тематика³. За политическата култура на българските турци, останали да живеят в България след 1989 г., обаче се пише малко, при това в контекста на други изследователски търсения⁴. Освен това от прегледа на научната литература у нас и в чужбина, интерпретиращи политическите аспекти от културата на българските граждани, не оставам с впечатление, че един от приоритетите са „политическите ориентации“⁵ на етническите групи у нас, в това число и на българските турци. Това е и една от основните причини да се опитам да насоча вниманието към проблематика от този порядък.

Моите теренни наблюдения върху политическите и в един по-широк смисъл – властовите ориентации на българските турци датират от 1990 г. До сега /есента на 2005 г. – доб.м.В.Т./ емпиричната ми информация обхваща събраните етнографски сведения от 82 населени места /вкл.10 селища от градски тип-доб.м.В.Т./, с по едно пилотно проучване, 18 населени места /вкл.2 селища от градски тип/ - с по две експедиции, и в 9 селища с три и повече теренни проучвания. В този ред на мисли трябва да добавя и няколко „гнезда“, които са били обект на периодично наблюдение, от които тук ще използвам информацията от групата турци от град Варна /времето на общуване с тях датира от 1990 г.и продължава и до сега-доб.м.В.Т./ и населението от с.Гьоврен/Девинско/, с което установих отношения, позволяващи да наблюдавам политическите му ориентации „от вътре“ /по израза на Франц Боас/. Наблюденията ми от с.Гьоврен се отнасят за времето от 1992 г. до 1999 година. Разполагам и с теренна информация от Република Турция – от района на Странджа и Западното турско черноморие, събрана от две етнографски експедиции – през 2002 и 2004 г. В два града и осем села бе осъществено по едно пилотно проучване, а в три града и 18 села разполагам с информация и от 2002 г., и от 2004 г. Поради ограничения обем на статията ще използвам само част от събраните сведения.

От гледна точка на степента на интензивност на ориентацията на турците в България към политическото⁶ несъмнено на първо място бих поставил стремежът на тази общност да съхрани своята етническа и верска идентичност. След „Възродителния процес“ и „Голямата екскурзия“ от 1984 – 1989 г. това желание на общността се утвърждава като доминиращо и определящо основните страни на политическата култура на групата. Разбира се, съхраняването на етническата и религиозна идентичност на българските турци е присъствало „като естествено

състояние на живота,...в ежедневието”⁷ и до 1984 г., но до тогава, както се подразбира от получените данни, този стремеж е бил повече неосъзнаван, естествен, и не се е характеризирал с високата интензивност, обуславяща неговото състояние след започването на „Възродителния процес”.

В тази връзка много от респондентите посочваха, че до 1984 г. основните им житейски стратегии са били свързани с подобряването на качеството на техния живот съобразно техните субективни представи и желания. Едни свързваха това качество с „с по-добрата и по-платена работа”⁸, други – с желанието „да се издигнем,като станем лекари,инженери, чиновници...”⁹, трети поставяха на „първо място хубавата къща,колата...да си отгледаш и възпиташ децата...да им дадеш добро образование и бъдеще...”¹⁰ и пр. Дори на фона на преживяната обида от „Възродителния процес” мнозинството от респондентите не пропуснаха /и без зададен въпрос – доб. м. В. Т./ да подчертават своето задоволство от политиката на държавата към тях до 1984 г. най-често с констатацията: „и много добро сме видели от Тодор Живков”. Изключение в тази връзка правят „турците от Смолянско”, тъй като според Евгения Иванова политиката на побългаряване на турците най-напред е била репетирана тъкмо в този район в периода 1970 – 1976 г.¹¹

За разлика от българите-мюсюлмани /назовавани в редица чужди изследвания и с названието” помаци” - доб. м. В.Т./, които периодично още от началото на ХХ в.са били насилвани да се откажат от мюсюлманските си културни стереотипи по посока на побългаряване на тяхната култура¹², българските турци не са били подлагани на такъв натиск. Това без съмнение е една от причините те да имат повече самочувствие и дори да се отнасят заедно с българите-християни с известно високомерие към т.нар. от тях „помаци”.

С други думи самата политика на българската държава до 1984 г. не е давала сериозни основания на турците в България да се притесняват за своята етническа и верска идентичност. Дори в някои отношения особено при управлението на Тодор Живков те са били привилегирована група, макар и за определен период от време.

Въпросът за оцеляването им като „турци” идва с началото на „Възродителния процес” и това насилие ще внесе редица корекции в политическите им ориентации. Съхраняването на етническата и верска идентичност вече ще излезе на първи план, примесено с обида и гняв от насилието, както и с избуяването на настроенията против българите и България, макар и не повсеместни: „И до днес не разбирам с какво заслужихме това насилие...но станалото-станало. Раната не ще заздравее така скоро. Просто сега нас ни е страх дали този ужас няма да се повтори. Постоянно слушаме за този Комитет на Задгорски /Добромир – доб. м. В.Т./ и Минчо Минчев /Става въпрос за Общонародния комитет за защита на националните интереси – доб. м. В.Т./, че трябва да ставаме българи, че някога дедите ни са били българи и че трябва да се претопяваме. И други приказват така. И нас ни е страх. Ето вие тук сте дошли сигурно с добри намерения, но нашите хора ги е страх – мислят, че си от Държавна сигурност, че си дошъл да слухтиш, да душиш... И от 1984 г. ние, дето останахме /да живеем в България – доб. м. В.Т./, постоянно живеем с тази мисъл – да не се почне пак...”¹³

Горният цитат по своето послание най-добре подкрепя твърдението ми, че след 1989 г., дори след започналия преход към демократизация на България,

споменът за „Възродителния процес“ в много отношения се налага като структуроопределящ за политическите ориентации на българските турци, останали да живеят в България. За достоверността на това твърдение разполагам и с друга, при това обилна теренна информация и не само на респонденти-турци, но пред вид обема на материала няма да я използвам. Ще използвам само друг цитат, записан доста по-късно, когато насилията над българските турци от 1984-1989 г. вече бяха отшумели като емоция и отношението на самите турци към тях вече се обуславяше от невъзвратимостта на демократизацията у нас и от въздействието на самата времева дистанция от тези събития: „...Е, може да се каже, че сега вече няма заплахата от възродителен процес,... дори тези от „Атака“, колкото и да се правят на страшни, не ни плашат. Но „Възродителния процес“ /тук кавичките са мои – доб. м. В. Т./ промени нашите хора... в много отношения, сплоти ни, обедини ни. Сега сме организирани и ако някой се опита пак да ни насилва, нашият отпор ще бъде по-силен. Но ние сме в НАТО, ще влезем в Европейския съюз, а там такива неща не се позволяват. То и самите комунисти го осъзнаха, осъзнаха грешката си, ..., а, бе, друго е сега”¹⁴.

Горният цитат не само потвърждава ролята на спомена за „Възродителния процес”¹⁵ като един от основните фактори за структурирането на политическите ориентации на турците в България, но ни насочва и към същината на ориентацията с висок емоционален заряд, т.е. към стремежа на представителите на разглежданата етническа група да съхранят своята етническа и верска идентичност.

Веднага след започналите демократични процеси у нас след 1989 г. на своите митинги турците целенасочено издигаха плакати от рода на „Ние сме турци”, „Искаме си турските имена”, „Турци сме, а не новопокръстени българи” и други от този порядък. В интервютата и разговорите ми с респондентите от турски произход от първата половина на 90 – те години на миналия век, те в болшинството си изтъкваха турското си етническо самосъзнание дори без специално зададен въпрос. Изявленията от рода „Аз съм от турците”, „Туркиня съм”, „Аз съм турчин и друг не мога да бъда” и т.н. също подсказваха, че за тези хора съхраняването на идентичността като турци и мюсюлмани е с висок емоционален заряд. С течение на времето и особено след падането на правителството на Ж. Виденов високият градус на емоционална натовареност в тази връзка започна да спада, но и досега – есента на 2005 г. – стремежът за съхраняването на тази идентичност продължава да доминира като страна от политическата култура на това население.

Сега наистина не се наблюдава страх от нов възродителен процес като този от 1984-1989 г., но от информационния масив, с който разполагам, личи един съзнателен стремеж от затваряне в групата, от нейното капсулиране. При редица активисти от местен мащаб на Движението за права и свободи наистина се забелязват известни опасения да не би турците да се „разтворят” сред българското мнозинство: „И с просто око се вижда, че депесарите ги е страх от разединение..., страх ги е да не стане като в Америка – иде там турчин, поживее, види хубавото, и се пише американец, не се признава вече за турчин. Забелязвам такъв страх и тук, и с основание: по-младите и образовани турци са изкушени да се пишат и българи, с български имена – заради работата в Европа, но то това можех и да ги побългаря – от тук иде страхът според мен”¹⁶. Неслучайни в тази връзка са обвиненията на редица политически лидери, политически анализатори и дейци /Волен Сидеров,

Любомир Панталеев, Иван Костов, Надежда Михайлова, Огнян Минчев и др.-доб. м. В.Т./ към политическия елит на ДПС, че се стреми да капсулира турците в България.

Тези обвинения специално към Ахмед Доган и апарата на ДПС не са съвсем безпочвени. Политиката на „капулиране” на турците в България от страна на ДПС по моя преценка обаче не се обуславя от някакъв страхове от „претопяването” на турското население, а по-скоро от желанието”то да се държи под контрол за нуждите на ДПС-апаратчиците... Така Доган и свитата му ще си имат един постоянен послушен електорат, и местата им във всеки парламент ще бъдат гарантирани¹⁷. За това свидетелстват, макар и косвено, и някои изявления на дейци на ДПС,макар и от нисшите етажи на тази политическа структура: „Какво иска Костов?... Той иска да ни претопява, само че не насила, както на времето искаха комунистите, а с мекия..., хитро... Какво значи да се интегрираме? За мен това си е опит за асимилация, само че доброволно, от глупост”¹⁸.

За стремежа на политическия елит от ДПС да държи под контрол турците и въобще мюсюлманите в България, и да ги манипулира с оглед осигуряване на контингент от сигурни и постоянни гласоподаватели, подсказват и епизодичните предупреждения на отделни дейци на ДПС за съществуването на някаква опасност за нови насилия над турците в стила на „Възродителния процес”. Такива намеци обикновено се правят на чествания на годишнини от трагичните събития от времето на 1984-1989 г.и те имат своето въздействие върху турското население. По правило те спомагат да се поддържа високата интензивност на желанието да се съхрани етническата и верска идентичност, да се поддържат съмненията спрямо българите като способни на нови насилия и в този смисъл да се търси и подходящия закрилник – ДПС.

По тази причина се използват често локални и дори случайни инциденти за поддържането на такива страхове. Типичен пример в това отношение е статията на Исмет Дилов във в. „Права и свободи” /печатен орган на ДПС за времето от 1991 до 1998 г. – доб. м. В. Т./ от 4.04.1993 г. със заглавие: „Не се опитвайте да сеете страх”¹⁹. Статията е по повод избухналия скандал през пролетта на 1993 г.относно обвиненията срещу кмета на Сатовча Юсуф Джуджо, че е използвал властта си да насилва местни българи – мюсюлмани да си връщат турските имена и да се пишат „турци”по етническа принадлежност. По повод на тези обвинения местни дейци на ВМРО под ръководството на Хари Мавродиев заплашили с пистолет самия кмет и разлепили из селото лозунги, гласящи: „Бог прощава, ВМРО не прощава”. Вместо да се порицаят действията и на двете крайности, авторът целенасочено по моя преценка описва инцидента като опит от страна на български националисти да призовават към нов Възродителен процес.

По същите причини според мен в печатния орган на ДПС се отделя твърде голямо внимание както на Възродителния процес, така и на специално подбрани епизоди на насилия над турците в България от преди 1944 г.²⁰. Характерът на такива статии и по-специално тяхната редакция внушават негативно отношение към българите и българската държава като насилници над турското население. Тези публикации правят впечатление и с това, че не се посочват конкретните виновници за насилията над турците и политическите среди, носители и пропагандиращи

философията на марката „Възродителен процес“, а се внушава, че това са българите като цяло.

От една страна Доган и върхушката от ДПС явно се опитват да свалят вината за „Възродителния процес“ от БСП и бившата Държавна сигурност по добре известни причини и да я препишат на българите като общност. Същевременно те насаждат стракове сред турците за възможни нови насилия над тях от страна на българите, но не защото вярват в тази теза, а чрез страха от такива да си запазят електоралния ресурс сред мюсюлманите в България.

Тук, обаче, не е толкова от значение политиката на ДПС – апарата, тъй като политическата култура на елита на движението е по-специфична и се нуждае от отделна публикация. Интересът е насочен към самите турци. Те, с малки изключения, приемат за „правилна“ политиката на ДПС. Споделяните мисли в това отношение не будят никакво съмнение: „Естествено е ДПС да ни защитава, да ни организира и да се стреми да ни държи като едно цяло/подч.авт. Сега едва ли ще тръгне някой да ни прекръщава, времената са други, но не се знае в бъдеще дали времената няма пак да се променят“²¹. „Тук в нашия район /имат се пред вид Балканите – доб. м. В. Т./ винаги трябва да си нащрек. Ние всичките – българи, турци, сърби, румънци, босняци, гърци... дете населяваме тъдява, не можеш да ни предвидиш. Знае ли се утре какво може да стане-дали на някой няма да му щръкне пак да ни прави българи. И сега има такива, но не им се чуе гласа. Та затова какъвто и да е Доган, и ДПС-то, на нас те ни трябва. Трябва някой да ни организира, да ни сплотява, щото сред нашите има прости и алчни, дато за пари или от щуратлък /невежество – доб. м. В. Т./ ще забравят какви са. Та за това трябва да си има кой да ги води, да не кривнат от пътя“²².

Предложената по-горе информация отразява в най-общ план общите нагласи сред българските турци по отношение мисията на ДПС. Независимо какви са целите на апарата на движението, обикновените му членове и привърженици /разбирай мнозинството от турците в България – доб. м. В. Т./ го възприемат като гаранция за съхраняването на идентичността на групата. От наблюденията ми оставам с впечатление, че тази функция на ДПС е изведена на предно място и това не може да не навежда на мисълта, че сред политическите ориентации на турците в България стремежът за съхраняването на етническата идентичност е от първостепенна важност²³.

Изхождайки от тази страна на своите желания, групата не обръща толкова голямо внимание на някои аспекти от политиката на ДПС, които не се одобряват. Много от респондентите ми наричаха отделни политически лидери на ДПС, включително и А.Доган, „мошеници“, „крадци“, „мафиоти“ и дори ги обвиняваха, че имат съществен принос за „обедняването“ на турското население в България. Твърде критични оценки чух и по отношение „залитането“ на Доган към комунистите /вж.4-а, също 4-б, също 6-а и др./. Такива констатации обаче завършваха най-често с твърдения от рода, че той /Доган – доб. м. В. Т./ „все пак е турчин и за нас е по-добре да гласуваме за него“²⁴. Нерядко оплакванията от Доган и върхушката на ДПС приключваха и със заключения като „...а бе, какъвто и да е, в едно му вярваме – иска да си останем турци“²⁵.

Сред респондентите-турци с по-високо образование пък преобладаваше мнението, че колкото и да е „арогантен“ и „свързан с комунистите“, той си остава

„голям политик и играч”, от което групата на турците в България се нуждае с оглед съхраняването и като етническа общност.

Разбира се, предпочитанията на българските турци към ДПС в редица случаи се допълва и от икономически мотиви, а нерядко и от други причини, но те не са водещи и няма да бъдат разглеждани в статията.

Трудно е да се даде отговор на въпроса дали тази страна от политическата култура на българските турци е характерна само за тях или е национална характеристика на турците изобщо. Висока степен на интензивност при ориентациите за съхраняването на етническата или верска идентичност се наблюдават и при някои други групи от българското общество²⁶, но те все пак не заемат такова място в политическата им култура, както при турците у нас и при някои локални групи сред българите мюсюлмани.

В този контекст бих искал да добавя, че подобен етнокултурен стереотип – за съхраняването на етническата и конфесионална идентичност – е наблюдаван от някои изследвачи и сред турците в Германия²⁷. „Прави впечатление – отбелязва мой респондент, живущ в Германия – че колкото и обществото и държавата в Германия да се стреми да приобщи това население /турското – доб. м. В. Т./ към културата и порядъка в страната, то съзнателно се дърпа – изолира се в гета... Когато тукашен турчин /в Германия – доб. м. В. Т./ стане за женене, той отива в родното село, или града, на баща си или на дядо си – то е все едно и също – и там си взема момиче за съпруга, довежда я в Германия и ограничава нейните социални връзки в рамките на гетото. Така нито тя се интегрира, нито децата си може да възпита по начин, че те да могат да се реализират в германското общество, т. е. да се интегрират. След време, когато тези деца пораснат, и главно момчетата – те пак ще си вземат турчинче, я от гетото, я от родното място на родителите си по бащина линия...”²⁸.

Информация със същото съдържание получих и от редица български турци, преселили се след 1989 г. в Странджанска Турция и успели да се адаптират към тамошните условия. Много от тези мои респонденти изразяваха учудване от това поведение на своите сънародници и най-вече от практиката „...да си вземат жени от тук /от Турция – доб. м. В. Т./”. А, бе, и аз съм турчин, но не знам защо – дали защото съм свикнал на хубавото в България, дали защото съм по-образован, но тукашните турци са калпави... отишъл в Германия, дали му работа, пари, дали му хляба в ръцете, но той не ще да се цивилизова, не ще да възприеме хубавото, все насам си го тегли, все това – нашенското, дето да си го кажем правичката – не струва много²⁹.

Тук не бих искал да правя някакъв извод за турците въобще, тъй като нямам достатъчно наблюдения и не съм запознат с тяхната култура. Предполагам обаче, че както при повечето мюсюлмански общности, така и при турците, живеещи в различна етноконфесионална среда, стремежът за съхранението на етническата и верска идентичност е силно изразен, с много по-висока степен на интензивност в сравнение например с народите от християнската общност.

При турците в България високото ниво на желанието за съхраняване на етноконфесионалната идентичност се обуславя в значителна степен и от антитурската насоченост в изявленията на някои партийни среди, представящи се за патриотични и националистически, както и от поведението на немалко българи

по места, за които „Възродителния процес“ и „Голямата екскурзия“ от 1989 г. си оставата „чисто патриотична акция“³⁰. В това отношение особен принос имаха Отечествената партия на труда с лидер Добромир Задгорски, Общонародният комитет за защита на националните интереси с лидер Минчо Минчев, ВМРО, Обединението „Атака“ на Волен Сидеров и някои други партийни формации. Някои от изявленията на обществени дейци като Божидар Димитров, Огнян Сапарев, Румен Воденичаров, Иван Костов и пр. срещу ДПС също спомагат за поддържането на високия градус на желанието за „единство и сплотяване“ на турците в България поради страха да не се „претопят“ в българското мнозинство. Дори когато такива изявления са насочени специално против апарата на ДПС, а не към турците изобщо, те също се възприемат от турското население като заплаха към тяхната етническа група, към общността като цяло.

В този ред на мисли обаче най-голям е приносът на местните политически структури на БСП, особено в селищата със смесено население, независимо, че по високите етажи на политиката още от есента на 1992 г. между Партията на социалистите и Движението на Ахмед Доган се наблюдава сближение. На два пъти – през периода 1992–1994 г. и от лятото на 2005 г. насетне сближението се материализира и в коалиционно управление между двете партии заедно с други политически субекти. Така например на фона на управляващата коалиция след падането на правителството на Филип Димитров, включваща БСП, ДПС и т.нар. „сини мравки“, на редица места в Кърджалийско, Варненско, Разградско и Силистренско „напрежението между местните комунисти и турците едва-едва и щеше да стигне до война... и то по различни поводи, така се мразеха...“³¹. В случая е за отбелязване и това, че в същата коалиция бе и Отечествената партия на труда, тъй като нейния лидер Д. Задгорски и някои други членове от Общонародния комитет на Минчо Минчев бяха част от парламентарната група на БСП.

Разбира се, тези противоречия „са старателно подклаждани от политическата олигархия и регулирани от нея по начин, че да се поддържа страха и на турците, и на българите едни от други... Затова в селищата със смесено население силни и влиятелни са само структурите на БСП и ДПС... там други идеи не могат да виреят при така дирижираната ситуация, място за други партии в такива места реално няма“³².

Противоречията между привържениците на ДПС и БСП на местно ниво избуяха и получиха обществена значимост и след парламентарните избори у нас през юни 2005 г. по повод назначаването на областен управител на Кърджалийска област. Номинираният от местните социалисти за такъв – Милко Багдасаров, известен със своята непримиримост към ДПС, бе отхвърлен от централното ръководство на БСП по искане на А. Доган. За областен управител Висшият съвет на Партията на социалистите определи „диалогичния“ местен бизнесмен Ангел Коджаманов, пренебрегвайки изцяло мнението на своята структура в Кърджали³³. Последвалите действия на ръководството на БСП, на самия президент и на А. Доган формално успяха да потушат скандала, но на практика те бяха най-ярък израз на противоречията между турци и социалисти по места, чиято същност в много голяма степен се корени в различното им отношение към „Възродителния процес“. Отношението на част от членовете и симпатизантите на БСП към насилията над турците от 1984 – 1989 г. могат да се обобщят от следния цитат:

„След като те /турците – доб. м. В. Т./ живеят в България, ще са българи. Ако не искат – да си вървят в Турция. Аз не смятам, че Възродителния процес беше грешка. Той трябваше да се извърши много по-рано и грешката е само в закъснението... както Гърция направи с българите, както самите турци направиха с българите в Странджа, както стана с българите в Македония... Аз съм социалист и такъв ще си остана, бояджия не мога да бъда, но не ми харесва политиката на нашите /на ръководството на БСП – доб. м. В. Т./ дете си правят алъш-вериш с Доган. За мен това е национално предателство”³⁴.

Тук трябва да добавя, че антитурските и антиромски настроения са характерни не само за привърженици на БСП и на националистическите български формации, но и за по-широки кръгове от българското население, които споделят разсъжденията на респондента-социалист, поместени по-горе. При това тези ориентации според моите наблюдения са по-силни в районите със смесено население, още повече, че там се забелязват и страхове от рода: „...като нищо ще ни лапне Турция, нали сме малцинство... те турците това и чакат”³⁵.

И все пак в житейските стереотипи на българите и турците в районите със смесено българско и турско население от векове доминира културата на „комшулъка”, която изключва насилието на расова, етническа и верска основа. Този стереотип налага да не се изнасят в контактната зона на междуетническите отношения конфликтните културни сегменти заради утвърденото правило: „Мир да има”. И до сега в това отношение продължава да се следва модела, според който културните образци с възможен конфликтен заряд се капсулират и споделят вътре в самите групи на турците и българите, на християните и мюсюлманите, но не и да се легитимират в общественото пространство. За щастие тази преживелица от вековете и до наши дни е основната доминанта в междуетническите отношения у нас и продължава да гарантира мира и съжителството между различните етнически общности. По тази причина категорично възразявам на онези лансирани в общественото пространство становища, според които за „автор на българския етнически модел” се определя Ахмед Доган. Моделът на съжителство между различните етнически групи в България е изстрадан и наложен от векове от опита на хората в селищата със смесено население и той може да се счита за едно от най-големите завоевания на живеещите в тези райони. Възгледите на редица представители на политическия елит в България, че могат да дирижират тези отношения съобразно техните интереси са крайно опасни, тъй като намесата на такава политика може да разруши този модел. В това отношение особено опасни са политическите и писмовни инициативи на някои висши офицери от бившата Държавна сигурност, които и днес веят знамето на „Възродителния процес”, и се опитват да го легитимират в общественото пространство като висша проява на патриотизъм³⁶ /15/.

Всичко описано по-горе стимулира ориентациите на турското население в България да е постоянно нащрек по отношение на евентуални български аспирации за неговото асимилиране. От позициите на тези ориентации, които са по същество политически, се обуславят и други такива, допълващи картината на политическата култура на разглежданата тук етническа група. В тази насока е видимо силно изразеното положително отношение към Република Турция, което до 1984 г. е било в рамките на „нормалното отношение на един турчин към турската държава”³⁷, но

след започването на „Възродителния процес“ тя се оказва и главната „защитница“ на правата на това население по силата на националната солидарност. Това обстоятелство още по-силно ще обвърже българските турци с тяхната „национална държава“ и не случайно те често я наричаха „другата наша родина“ или „втората наша родина“. По тази причина отношенията между България и Турция след 1989 г. се следят с далече по-голям интерес от турците у нас от колкото външнополитическите връзки на страната ни с която и да е друга държава. Подобни ориентации се забелязват и при изселените се от България турци след 1989 г. Едва ли е нужно да подчертавам, че както въпросните изселници, така и останалите да живеят в България турци постоянно изразяваха своето задоволство от добрите междусъседски отношения между София и Анкара след 1989 г.

Ако в първите години на българския преход към демокрация и свободна пазарна икономика благоговението към Турция сред българските турци е съпроводено и с антибългарски изявления и настроения, отглас от все още пресните спомени за преживяните насилия, то впоследствие, с увеличаването на дистанцията от „Възродителния процес“, критиките към България постепенно ще отстъпят място на отколешните, наложени от десетилетия представи, че тя е „по-богата“, „по-уредена“ и въобще „по-напредналата“ в сравнение с Турция. Това признание ще има различни обяснения, но като основен критерий ще служи факта, че България ще бъде приета скоро в Европейския съюз за разлика от нейната югоизточна съседка.

Освен силните симпатии към Република Турция стремежът на турците в България да съхранят своята етноконфесионална идентичност поражда и друга съществена политическа ориентация: твърди и безкомпромисни позиции в защита на демокрацията съобразно тяхната представа за това явление и ясно изразена подкрепа за политиката на отваряне на България към света. Мотивите за тази възгледи могат да се разберат от следното изявление: „...благодарение на демокрацията беше спряно насилията над нас и сега ние сме свободни да защитаваме правата си. Имаме си партия, участваме в управлението, можем да пътуваме и да живеем където си поискаме... Вярно е, че от гледна точка на работата и парите, на стандарта ни, сега живеем по-зле, но и това ще се оправи. Няма страна, която да е тръгнала по демократичен път, към НАТО и Европа, и да не си е подобрила живота. Сега сме доволни... и ние-турците и мюсюлманите, сме най-големите поддръжници на демокрацията”³⁸ /13-а/.

Горният цитат, както и доста други изявления на турци-респонденти по този въпрос подсказват, че положителното отношение към демокрацията при болшинството от турците в България се обуславя не толкова от познаването на същността на този тип обществена организираност. Мнозина от моите респонденти в тази връзка определяха като „демократични“ не само държавите от НАТО и ЕС, но и страни като „Саудитска Арабия“, „Египет“, „Кувейт“ и „Сирия“ с презумцията, че „при демокрацията такова нещо като Възродителния процес не може да се случи /вж.12-а/.

За възприемането на демократизацията на България след 1989 г. като обвързана по своята същност с края на „Възродителния процес“ и с възстановяването на правата и свободите на българските граждани от турски произход подсказват и други изявления, според които до 1984 г. България е била

„демократична държава”. В тази връзка искам да подчертая, че самата политическа култура на турците в България или по-точно на мнозинството от тях е с повече характеристики на традиционна и „поданическа” по своето съдържание, ако трябва да използвам типологията на Сидни Верба и Гейбриъл Алмънд³⁹. В нея е силно заложен патернализмът и тя не може да се определи като модерна, като култура на участие⁴⁰. Като „модерни” и „демократични” бих определил само политическите ориентации на повечето български турци с висше образование и на някои по-будни представители на това население, главно сред младежите и девойките. Така, че положителното отношение към демокрацията у нас се определя повече от гарантираното право на самоопределяне по етнически и верски признак, както и от наличието на политически субекти-гаранти на това право: ДПС, Турция, НАТО и ЕС, както и конституцията на България, и „свесните българи”. За „свесни българи” обикновено се посочваха Желю Желев, Филип Димитров, Константин Тренчев и др. В зависимост от времето и политическата ситуация като такива гаранти се посочваха също и политически организации – СДС, някои от БЗНС – тата, формацията Гергьовден и дори БСП напоследък – след парламентарните избори през 2005 г, макар и рядко.

Възприемането на НАТО и ЕС като субекти-гаранти за правата и свободите на турците в България обуславя в най-голяма степен и убедеността на групата, че политиката на интеграция на страната в евроатлантическите и европейски структури е правилна и безалтернативна. Разбира се, тук значение има и положителния образ на Запада като общност от богати, напреднали, свободни и авангардни държави, но все пак мисълта за съхраняването на идентичността поставя на преден план НАТО и ЕС като нейни гаранти. Почти всички мои респонденти бяха убедени, че в тази геополитически сфери „...никой няма да позволи на когото и да било да насилва и да прекръщава” /вж.бел.3-а/. С течение на времето след 1989 г. тези нагласи се подсилваха и от увереността на много български турци /вкл. и изселили се в Турция – доб. м. В. Т./, че в ЕС ще се намери по-добра и по-платена работа, както и от очакваните перспективи да се подобри жизненият стандарт в България след влизането и в ЕС.

Посочените по-горе политически ориентации на турците в България, които по моя преценка са обусловени най-вече от желанието на тази група да съхрани своята верска и етническа идентичност, заемат съществен периметър в политическата култура на тези български граждани, без обаче да изчерпват нейната същина. Високата степен на интензивност на водещата ориентация продължава да сплотява и капсулира групата и я формира като надежден и перспективен поддръжник на ДПС, на демокрацията, на членството на България в НАТО и на евроинтеграцията, както и на добросъседството с Турция.

От събраната информация нямам впечатлението за съществуването на някакви сепаратистки настроения в полза на Турция. Наистина в първите години след 1989 г. някои респонденти изтърваха пред мен словосъчетания от рода „Каквото някога е било, пак ще бъде”, имайки предвид историческия факт, че някога България е била част от Османската империя. Подобни заплахи обаче бяха повече отзвук от пресните спомени за „Възродителния процес”, един вид словесен реваншизъм, целящ постигането на равновесие и изразяващ концепцията: „...бихте ни и насилвахте, но имате да си връщате за нашето господство над вас. Какво са

пет години пред петстотин /тук респондентът сравни времевите характеристики на Възродителния процес и турското господство над българските земи – доб. м. В. Т./⁴¹. Така, че идеите за сепаратизма на българските турци в полза на Турция, с който плашат редица политически спекуланти у нас, се дължат или на инерцията от миналото и непознаването на културата на турското население у нас, или на невежество, или пък са преднамерени лъжи с користни цели – най-вече политически, за осигуряването на властови ресурси. В тази връзка бил добавил и това, че почти всички респонденти споделяха възгледа, че е отминало времето на промяна на държавните граници, и че в света, към който се стремим, това е отживелица.

Независимо, че политическата култура на турците в България е по-скоро „поданическа” и патерналистична, с преобладаващи традиционни характеристики, настъпилите промени в нейното развитие след 1989 г. я представят като част от социалните сили, поддръжници на демокрацията, на членството в НАТО и на евроинтеграцията на България. Тези промени в основата си са функция преди всичко на „Възродителния процес” и според мен преживяното насилие от 1984-1989 г. формира особен комплекс от политически ориентации към културата на българските турци, който ги откроява и като политическа субгрупа както в българското общество, така и сред гражданите на Република Турция.

БЕЛЕЖКИ:

¹ Изразявам своята благодарност към Фонда за научни изследвания при СУ „Св.Кл.Охридски”и към Международния център за изследване на малцинствата и културните взаимодействия за оказаната финансова подкрепа при осъществяването на тези научни експедиции. Искам да благодаря също на проф.дин Цветана Георгиева и на проф.дин Иваничка Георгиева за методологическите напътствия, както и на Донка Димитрова, която ми предостави своите изчерпателни и изключително интересно написани дневници на нашите експедиции в Република Турция от 2002 и 2004 г.

² Под понятието „български турци” се имат предвид онези представители на турската етническа група в България и изселените се от страната главно в Турция техни сънародници през ХХ век, които на границата между миналия и настоящия век продължават да се идентифицират като такива. В моите интервюта и разговори, както у нас, така и в Странджанска Турция, респондентите ми обикновено се представяха като „турци от България”, „ние сме български турци” и с други идентификационни маркери от този род. Често живеещите и сега в България представители на тази общност се самоопределят и като „местни турци”. Това са хора родени и възпитани в България, които, независимо от историческите превратности, държат да се идентифицират като „български турци”. Прави впечатление, че през последните пет – шест години както у нас, така и в Турция, названието „български турци” е престижно за неговите носители. По моя преценка неговото използване не се дължи само на обективните обстоятелства – раждането ,

„порастването”, възпитанието и образоването в България, но и на факта, че сред турците изобщо нашата страна е синоним на „богата”, „уредена”, „напреднала”, „братска” и „европейска държава”, член на НАТО и скоросен член на Европейския съюз /ЕС/.

³ Мутафчиева, В. За ролята на вакъфа в градската икономика на Балканите под турска власт /XV – XVII в./. – Известия на института по история, т.10, 1966; Стойнова, М. Османска интелигенция и управници в българските земи в края на XVIII и XIX в./постановка на въпроса/. – Проблеми на балканската история и култура. – *Studia Balcanica*, т.14, С., 1979; Иванова, С. Етнодемографски изследвания за периода XV – XVIII в. в съвременната българска историография. – България през XV – XVIII в. Историографски изследвания „България XV – XVIII в.”, т.1, С., 1987; Димитров, С. Към историята на добруджанските двуобредни светилища. – Добруджа, т.11, 1994; Иванова, С. Брак и развод в българските земи /XVI - XIX в./. – Известия на Народната библиотека „Кирил и Методий” /НБКМ/, т. 22, С., 1996; Съдбата на мюсюлманските общности на Балканите. Т. 1 /Мюсюлманските общности на Балканите и в България/. С., 1997 /съст. А.Желязкова, Б. Алексиев, Ж. Назърска/; Съдбата на мюсюлманските общности на Балканите. Т. 2 /Мюсюлманската култура по българските земи/. С., 1998; Стоянов, В. Турското население в България между полюсите на етническата политика. С., 1998; Желязкова, Ант. Между адаптацията и носталгията. С., 1998; Турският фолклор в България. Сборник доклади от международна научна конференция. Шумен, 1998 – 1999 /съст. Ил.Томова/; Съдбата на мюсюлманските общности на Балканите, т.7 /История на мюсюлманската култура по българските земи/. С., 2001; Иванова,Евг. Отхвърлените „приобщени”/ или процеса, наречен „Възродителен” /1912 – 1989/. С., 2002; Карахасан – Чънар, Ибр. Етническите малцинства в България /история, култура, религия, обреден календар/. С., 2005, с.205 – 242, и др.

⁴ Вж. Митев, Петър-Емил. Връзки на съвместимост и несъвместимост във всекидневието между християни и мюсюлмани /социологическо изследване/. – В: Връзки на съвместимост и несъвместимост между християни и мюсюлмани в България. С., 1995, с. 170 – 182; Вж. също Тепавичаров, В. Поселищна традиционна структура на властта в селищата със смесено население. – В: Връзки на съвместимост и несъвместимост..., с.286 – 287; Също Стоянова, М. Доклад по проект „Културни съдържания на политическата и икономическата дейност” – Център за социални практики при Нов български университет. Кърджали, 1995; Също Тепавичаров, В. Системи на локална власт в град Кърджали. – В: Кърджали от традицията към модерността. С., 1998, с. 41 – 72.

⁵ Понятието „политически ориентации” се въвежда в научно обръщение за първи път от американския социолог Гейбриъл Алмънд в неговия труд „Сравнителни политически системи” - Almond, G., *Comparative Political Systems*. – In: *American Political Science Review*, N.Y., 1965. Това понятие се употребява и в съвместния труд на Г. Алмънд със Сидни Верба „Гражданската култура” /Алмънд, Г., С. Верба. *Гражданската култура*. С., 1998/, след което навлезе широко в социологията, политологията и политическата антропология в страни като САЩ, Англия, Австралия, Канада, Бразилия и пр. Под „политически ориентации” Г. Алмънд

разбира „отношения /или възгледи/ за политическото и политическия процес... възприемани пасивно /в смисъл , че липсва готовност за действия за тяхното осъществяване – доб. м. В. Т./ или пък с нагласа за практическо участие с цел тяхната реализация”/Almond, G. Comparative...p. 76/. Също така под „политически ориентации” Г.Алмънд разбира не само „положителното” отношение към един или друг субект или явление от политическата реалност в миналото и настоящето, но и „негативното” възприемане на идеи, практики, процеси , личности, колективни сдружения и други „елементи” от сферата на политическото / Пак там, с.82/.

⁶От гледна точка на понятието „сфера на политическото» ще се придържам към версията на Георги Фотев за „границите на политиката” – Фотев, Г. Граници на политиката. С., 2001 и на М. Абеле за „обсега на политическото” Abeles, M. Anthropologie de l’Etat. Paris, 1990. Разбира се, ще се съобразявам и с характеристиките на емпиричния материал, тъй като и „най-сполучливите универсални формули за културите не могат да са единствен и надежден ключ за обяснението на всяка култура”. Вж. Voas,Fr. The Social Race and Democratic Society, N.Y., 1945, p.77.

⁷Разговор с Х.Е. в с.Гьоврен /Девиско/ на 28.07.1993 г. /1-а/ Х.Е. е турчин със средно образование, „животновъд” до 1991 г., а към момента на разговора е „безработен”. По професия обаче „е шлосер” и се има предвид специалността от завършения „техникум в Пловдив”. Роден е през 1957 г. в Девин, но винаги е бил жител на Гьоврен. Женен е, с две деца.

С маркировката с окончание /-а/ ще отбелязвам информацията от респонденти, с които се познавам добре, включителна на базата на продължили с години приятелски отношения. Считаю тази информация за по-достоверна, тъй като тя е „от вътре”на разглеждания социум. С окончанието /-б/ отбелязвам информация от респонденти от пилотни проучвания или с които съм успял да проведя не повече от три интервюта /или разговори/. Предвид моето желание да не наврежда на интервюираните и на хората, доверили ми свои „съкровени” становища , предпочетох да използвам само инициалите на техните имена и презимена, и информацията за тях каквато те ми я предоставиха.

⁸Интервю с М.Ю. в с. Подкова /Кърджалийско/ на 5.05.1992 г. /1-б/. М.Ю. е турчин с образование „четвърто отделение”/четвърти клас – доб. м. В.Т./, „земеделец” по професия. Роден е през 1948 г. в с. Подкова и винаги е бил жител на селото. Женен, с „четири деца и седем внуци” към момента на интервюто.

⁹Разговор с Е.С. на 29.07.1993 г. в с.Гьоврен / 2-а/. Е.С. е турчин, с образование „втори клас” /т.е. шести клас – доб. м. В.Т./, „земеделец и дюлгер”, т.е. строител. Роден е през 1928 г. в Гьоврен, и винаги е бил жител на селото. Държеше да се знае неговия прякор – „Философа”, защото за времето си бил по-образован и за това го избрали и за ходжа. Женен, с три деца и пет внука към момента на интервюто.

¹⁰Разговор с А.М. на 6.08.1996 г. в гр. Варна/ 3-а/. А. М. е „български турчин, с майка руския”. Завършил е строителен техникум във Варна и по професия е строител. Роден е през 1960 в Нови пазар, жител на гр. Варна от 1973 г. Женен, с две деца. Държеше да отбележа, че е „член и организатор на ДПС”.

¹¹ Вж. Иванова, Евг., цит.съч., с.7 – 8.

¹² Вж. Георгиев, В., Ст. Трифонов. Покръстването на българите-мохамедани 1912 – 1913 г. /Документи/. С., 1995; Също Христов, Хр., А.Караманджуков, Дружба „Родина” и възрожденското движение в Родопя /1937 – 1947/. /Документи/. С., 1995; Също Груев, М. Между петолъчката и полумесеца /Българите – мюсюлмани и политическия режим /1944 – 1959/. С., 2003.

¹³ Разговор с Я.Я. на 29.10.1992 г. в гр.Кърджали / 2-б/. Я.Я. е турчин с „основно образование”, по професия винаги е бил „заварчик” и целия си „трудов стаж” е изкарал в „Оловно-цинковия завод” в Кърджали. Роден е през 1952 г. в Кърджали, жител на града. Женен, с две деца.

¹⁴Разговор с И.М. на 29.08.2005 г. в гр.Варна /4-а/. И. М. е турчин с основно образование, по професия „строител”, но често е и „търговец” – продава „свое производство земеделски стоки” на пазара до „малкото Пикадили” във Варна. Роден е през 1970 г. в Разград, но от 1993 г. е жител и живее във Варна. Женен, с две деца.

¹⁵За т. нар. „Възродителен процес” вж. подробно Загоров, О. Възродителният процес. Теза –антитеза. Отрицание на отрицанието. С., 1993; Иванова, Евг., цит.съч; Също Асенов, Б. Възродителният процес и Държавна сигурност. С., 1996; Също Стоянов, В., цит.съч.

¹⁶Интервю с М.П. на 31.05.2005 г. в гр. Ябланица /Ловешка област/ /3-б/. М.П. е българин-християнин/православен/, с висше образование, по професия е инженер. Роден е през 1958 г. в Хасково и е жител на Хасково към момента на интервюто. Женен, с две деца, „активист на БЗНС – Мозер/ в града. Интервюто беше направено в Ябланица, тъй като интервюираният е „яблански зет” и често „навестява” роднините на съпругата си.

¹⁷Твърдението е на Н. Л. в разговор от 29.08.2002 г. в с. Долен Близнак /Варненско/ /5-а/. Н.Л. е българин-християнин /православен/, със средно образование – по професия „военен” /от военноморските сили – доб. м. В. Т./. Роден е през 1934 г. в с. Осеново /Варненско/, но е жител на гр. Варна към момента на интервюто. Женен, с две деца, привърженик на БСП.

¹⁸Интервю с М.М. на 13.04.2003 г. в гр.София /4-б/. М. М. е турчин, „родом от Ардино”, около 30 – 35 годишен. Казва, че е „строителен техник”. Представя се за „бивш депесист”. Не пожела да даде повече информация за биографията си.

¹⁹Дилов,Исмет. Не се опитвайте да сеете страх. – Права и свободи, бр. 23, 4.06.1993.

²⁰Вж. например броеве 14, 15, 16 и 17 от 1993 г.на в.Права и свободи, където на последните страници се поместваха обширни материали за „геноцид” над българските турци през 1912 г. Статии с подобно съдържание се поместваха във вестника и по други поводи.

²¹Разговор с К. И. на 13.04.2003 г. в гр. София /6-а/. К. И. е турчин със „средно техническо образование”, по професия е „строител”. Роден е през 1963 г. в гр. Девин, жител на с. Гьоврен, но към момента на разговора „живее и работи” в София. Женен, с едно дете.

²²Интервю с И.А. на 8.09.2003 г. в гр.Етрополе / 5-б/. И. А. е турчин „с майка помакия”, роден през 1974 г. в Джебел /Кърджалийско/. Завършил е основно образование, но по професия е „миньор”. Към момента на интервюто работеше в

мина „Елаците” до Етрополе. Жител е на Джебел, но работи и живее в Етрополе. Ерген.

²³ При българските турци етническата идентификация е натоварена с много по-голяма интензивност в сравнение с конфесионалната. Мисля, че една от причините е светския характер на възпитанието и образованието в България след 1947 г., както и влиянието на кемализма в Турция. Забелязват се обаче и индикации, че по-ниската степен на емоционалност при изтъкването на верската принадлежност на българските турци е и стремежа да се отграничат от групата на българите-мюсюлмани.

²⁴ Разговор с Х.Х. на 18.08.2004 г. в гр. Варна / 7-а/. Х. Х. е турчин с основно образование, по професия „търговец”. Роден е през 1969 г. в Нови пазар, но от 1994 г. е жител на Варна. Женен, с две деца.

²⁵ Разговор с А. С. на 13.04.2003 г. в София / 8-а/. А. С. е с „незавършено средно образование”, учил е до „10-ти клас в гимназията в Девин”, а сега е „строител”. Роден е през 1980 г. в Девин, но е жител на Гьоврен. Живее и работи понастоящем в София. Ерген.

²⁶ Под понятието „българско общество” се имат предвид гражданите на Република България без оглед на етническа и верска принадлежност или други форми на самоопределяне.

²⁷ Sen, A. Collective Choice and Social Welfare. San Francisco, 1970, p.103-123.

²⁸ Разговор с В.С. на 5.03.2005 г. в гр.Етрополе /9-а/. В. С. е българин-християнин /православен/, роден през 1964 г., с висше историческо образование. Към времето на разговора е докторант в Университета в Манхайм /Германия/. Жител е на София и е ерген.

²⁹ Интервю с Е.Н. на 13.11.2002 г. в с. Авджиляр /близо до Ийне ада – Странджанска Турция/ /6-б/. Е. Н. е роден през 1964 г. в Балчик /Голбухинско, сега област Добрич/, по народност е турчин. Изселил се в Авджиляр през 1989 г. Завършил е техникум във Варна и по професия към момента на интервюто е строител, но той подчерта, че умее „и други професии”. Женен, с едно дете.

³⁰ Разговор с Д. Д. на 29.07.1994 г. в с. Малък Искър /Етрополска община/ /10-а/. Д. Д. е роден през 1929 г. в с. Джурово /Софийско , сега е в рамките на Община Правец/. Завършил е висше математическо образование и по професия дълго време е бил учител, но от 1970 г. става „партиен работник” в партийния комитет в гр. Етрополе. Към момента на разговора е пенсионер. Жител е на гр.Етрополе, но след пенсионирането си живее в с. Малък Искър.

³¹ Разговор със С. Д. на 2.08.1998 г. в с. Гьоврен /11-а/. С. Д. е „български турчин”, роден през 1957 г. в Девин. Има средно гимназиално образование, по професия е „чиновник”. Към момента на разговора е безработен. Женен, с две деца.

³² Интервю с Я. А. на 29.07.1998 г. в гр. Кърджали /7-б/. Я. А. е български турчин, роден през 1961 г. в Кърджали, с висше математическо образование. По професия е бил „инженер”, а към момента на интервюто работеше като учител. Жител на Кърджали. Накара ме да запиша, че „клони към СДС – то”.

³³ Гъндовска, Йоана. Поуките от скандала в Кърджали. – Сега,бр. 207,8.09.2005

³⁴ Интервю с М. Й. на 17.09.2005 г. в с. Малък Искър /Софийско/ /8-б/. М. Й. е „православен българин”, роден през 1936 г. в гр. Етрополе. Има средно

гимназиално образование и по професия „цял живот” е бил „общински чиновник” в гр. Тетевен /Ловешка област/. Към момента на интервюто е жител на Тетевен и пенсионер. Женен, с една дъщеря и двама внуци. Изтъква се като „заклет комунист” и „верен на БСП”.

³⁵ Интервю с К. М. на 30.07.1998 г. в Кърджали /9-б/. К.М. е православен българин, роден през 1939 г. в Пловдив. Произхожда от „семейство на българи-бежанци от Драмско /Гърция/”. Има „средно техническо образование” и по професия е „стругар”. Жител е на гр. Кърджали от 1961 г. Женен, с три деца и трима внуци. Обяви, че е „аполитичен” и „не харесва партиите”.

³⁶ Вж. Загоров, О., цит.съч; Също Стоянов, Д. Заплахата. Великодържавният национализъм и разузнаването на Турция протев България. С.,1997; Също Асенов,Б., цит.съч. и др.

³⁷ Разговор с М. О. на 2.08.1998 г. в с. Гьоврен /12-а/. М. О. е турчин, роден през 1944 г. в Гьоврен, с образование „шести клас”. По професия е земеделец, а към момента на интервюто е пенсионер. Женен, с четири деца, седем внука и три правнука. Каза също, че е вдовец от три години. Смята се за аполитичен в смисъл, че е „встрани от партиите”.

³⁸ Разговор с Ф. Д. на 2.08.1998 г. в с. Гьоврен /13-а/. Ф. Д. е туркиня, родена в с. Борино през 1960 г. Учила е до „осми клас”, а по професия е „текезарка”. Към момента на интервюто работи като „домакиня и земеделка”. Съпруга е на респондента С. Д. /вж. бел.11-а/ и се препоръчва като „демократка”.

³⁹ Вж. Алмънд, Г., С. Верба, цит.съч., с.41 – 42

⁴⁰ Пак там, с. 42 – 47.

⁴¹ Разговор с И.И. на 1.09.2002 г. в гр.Варна /14-а/. И. И. е български турчин, роден през 1952 г. в гр. Нови пазар. Завършил е основно образование, по професия е „строител”. Като такъв работи и към момента на разговора. Жител е на гр. Варна, женен, с три деца и двама внуци.

PRESEARATION OF ETNOCONFSSIONAL IDENTITY AS A LEADING POLITICAL ATTITUDES AMONG THE TURKS IN BULGARIA AFTER 1989 /ETHNOLOGOCAL SURVEY/

Veselin Tepavicharov

Summary

THE ARTICLE IS PRESENTING THE AUTHORS RESEARCH ON THE INTERACTION BETWEEN THE POLITICAL CULTURE AND IDENTITIES OF TURKS IN BULGARIA. THE PROBLEMS CONCERNING THE HISTORY AND CULTURE OF BULGARIAN TURKS ARE NOT NEW TO HISTORY AND ETHNOLOGY IN BULGARIA AS WELL AS TO SOME OTHER SOCIAL AND POLITICAL SCIENCES IN THE COUNTRY BUT THE POLITICAL CULTURE OF BULGARIAN TURKS IS UNDERESTIMATED BY THE RESEARCHERS. THE BULGARIAN AND FOREIGN AUTHORS DO NOT PAY ATTENTION ALSO TO THE PROBLEM ON “THE POLITICAL ATTITUDES” OF THE ETHNIC GROUPS IN

BULGARIA INCLUDING THE BULGARIAN TURKS AND NAMELY THAT IS ONE OF THE REASONS WHICH HAVE ATTRACTED V. TEPAVICHAROV TO THE TOPIC.

ON THE BASIS OF FIELD RESEARCH CONDUCTED FROM THE BEGINNING OF 1990s TO THE BEGINNING OF 21ST CENTURY THE AUTHOR IS NOT UNDER THE IMPRESSION THAT SOME SEPARATIST FEELINGS IN FAVOR OF TURKEY REALLY EXIST AMONG THE BULGARIAN TURKS. THIS IS THE REASON WHY TEPAVICHAROV SUGGESTS THAT INFORMATIONS ABOUT THE TURKISH SEPARATISM IN BULGARIA ARE A RESULT EITHER OF THE RECENT PAST, LACK OF KNOWLEDGE ON THE BULGARIAN TURKS CULTURE AND IGNORANCE OR ARE DELIBERATE LIES LOKING FOR EASY POLITICAL GAINS.

THE AUTHOR COCLUDES THAT DESPITE THE POLITICAL CULTURE OF BULGARIAN TURKS BEING PATERNALISTIC WITH PREDOMINANTLY TRADITIONAL FEATURES, THE CHANGES WHICH HAVE TAKEN PLACE AFTER 1989 REPRESENT THE TURKS AS PART OF THE SOCIAL FORCES WHICH SUPPORT THE DEMOCRACY, BULGARIAN MEMBERSHIP IN NATO AND THE INTEGRATION IN EU. THESE CHANGES IN THEIR CORE DERIVE FROM THE SO CALLED "RENAMING PROCESS" AND ACCORDING TO V. TEPAVICHAROV THE SUFFERINGS DURING 1984-1985 FORM A PARTICULAR SET OF POLITICAL ATTITUDES IN THE CULTURE OF BULGARIAN TURKS WHICH DISTINGUISH THEM AS A POLITICAL SUBGROUP IN BULGARIAN SOCIETY AS WELL AS AMONG THE CITIZENS OF TURKEY.